

Norge står i omstilling. Norsk næringsliv og norsk offentlig sektor må gjøre store klyv med hensyn til bærekraft, produktivitet og digitalisering. Dette er utfordringer som krever nye løsninger, ny kunnskap og ny teknologi. Nå må det norske forsknings- og innovasjonssystemet levere på sitt aller beste.

Forskningsrådet skal ved oppdrag fra departementene gjøre sitt til å realisere den politikken som regjeringen utvikler og Stortinget vedtar. De fleste departementene gir oppdrag med mer eller mindre konkrete føringer, men generelt med lite føringer knyttet til hvordan virkemidler bør innrettes. Forskningsrådet har derfor store frihetsgrader i hvordan bidra til utvikling av et mest mulig effektivt forskningssystem. Når Forskningsrådet nå skal legge en ny strategi er sett fra vårt ståsted dette handlingsrommet som bør adresseres. Det er av allmenn interesse hvilken strategi som blir lagt. En åpen høringsrunde på utkast til strategi er derfor et positivt og viktig tiltak.

SINTEF mener at strategien bør adressere følgende områder for at strategien skal bli retningsgivende for de frihetsgrader Forskningsrådet har. Forskningsrådet bør ha en strategi for:

- 1. Hvordan overvåke og analysere utvikling i det norske forskningssystemet, og hvordan gi regjeringen råd om hvordan forskningssystemet kan bli enda bedre (basert på disse analysene)?*
- 2. Hvordan bygge sterke partnerskap mellom forskningsutførende sektorer slik at bedrifter, universiteter og forskningsinstitutter i størst mulig grad kan utnytte sine særskilte styrker*
- 3. Hvordan vurdere forskningsprosjekter og allokere forskningsmidler på en måte som gir sterke forskningsmiljøer som kan bidra til størst mulig samfunns effekt, både på kort og lang sikt? Herunder bør man omtale både hvordan forskningsaktørene kan medvirke til utforming av virkemidler og utlysninger og hvordan porteføljestyring som verktøy skal fungere.*
- 4. Hvordan den regionale, nasjonale og europeiske forskningsinnsatsen best bør virke sammen slik at det norske forskningssystemet kan gi sterke bidrag både til nasjonale og europeiske samfunnsbehov?*

Er de viktigste utfordringene og behov for endringer beskrevet i utkastet?

Norges forskningsråd har siden opprettelsen i 1993 hatt en unik rolle i det norske forskningssystemet og tilfører sett fra SINTEFs ståsted en betydelig merverdi. Dette gjelder særlig Forskningsrådets åpne, nasjonale forskningskonkurranser som fremmer kvalitet og påvirker retning. Forskningsrådet har også gjennom sin virksomhet mulighet til å korrigere for potensielle svakheter og uønsket utvikling i forskningssystemet. Forskningsrådets viktigste funksjoner i det norske forskningssystemet er etter SINTEFs vurdering:

- Forskningsrådet opererer åpne, nasjonale konkurransearenaer om forskningsmidler. Dette mobiliserer de beste og sikrer iverksetting av forskningsprosjekter med **høy kvalitet og relevans**. At tildelinger skjer etter grundige fagfellevurderinger, i all hovedsak ved bruk av internasjonale fagekspert, gir en **legitimitet ved utvelgelse som er vanskelig å oppnå gjennom interne prosesser i forskningsinstitusjonene**.
- Forskningsrådet opererer et bredt sett av virkemidler som **stimulerer til samarbeid i det norske forskningssystemet**. Samarbeidsprosjekter bidrar både til forskning med høy relevans, spredning av ny kunnskap og teknologi gjennom deling, og til at resultater av offentlig finansiert forskning raskt kan tas i bruk i næringsliv og i resten av samfunnet.
- Forskningsrådet er hovedkilden for norske forskningsinstitusjoners konkurranseutsatte finansiering. Dette er et norsk særtrekk. Utformingen av Forskningsrådets virkemidler, den konkrete innretningen av dem og en balansert bruk av disse, er viktig for å **tydeliggjøre**,

understøtte og utvikle de ulike forskningsinstitusjonene og deres roller. For

instituttsektoren er dette helt avgjørende, siden man har valgt en virksomhetsmodell med høy brukerstyring, og lavere grunnfinansiering enn hva tilfellet er for forskningsinstitutter i våre konkurrentland.

- Forskningsrådet tildeler ca. 15 % av den offentlige finansieringen av næringslivets FoU⁶. Forskningsrådet er i denne sammenheng unik i å kunne stille krav til forskningsinnhold, og i å stille forventninger om samarbeid mellom forskningsinstitusjoner og næringsliv.
- Forskningsrådet deltar i en rekke fora for **internasjonalt forskningssamarbeid**, og legger til rette for norske aktørers deltakelse i slikt samarbeid. Særlig viktig her er norsk deltakelse i europeisk forskningssamarbeid. Forskningsrådet har dermed også muligheten til å sikre **en god sammenheng mellom norsk og EUs FoU-politikk og -virkemiddelbruk**.
- Forskningsrådet er regjeringens fremste, **uavhengige forskningspolitiske rådgiver** og har dialog med alle departementer og forskningsinstitusjoner.
- Forskningsrådet kan **fasilitere nødvendig sektorkoordinering** der sektoroverskridende utfordringer må adresseres.

I høringsinformasjonen som Forskningsrådet har lagt ut presiserer Forskningsrådet at regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning, inkl. planens prioriterte forskningsområder, Forskningsrådets vedtekter og regjeringens mål for Forskningsrådet ligger til grunn for strategien, og at denne dermed skal leses som et verktøy for operasjonalisering av disse rammene. Det samme kan sies om de årlige bevilgninger med tilhørende tildelingsbrev fra et stort antall departementer.

SINTEF tenker man i stor grad kan si det samme om de utfordringene som beskrives i strategiutkastet – disse er beskrevet både i langtidsplanen og i andre politiske dokumenter. De utfordringer som Forskningsrådet løfter frem i sin strategi kunne i større grad vært knyttet til rådets mulighet til å fylle sin tildelte rolle og funksjon, basert på en vurdering av nå-situasjonen. Vi tror dette ville gitt det endelige dokumentet en tydeligere retning, og at strategien i større grad kunne fungert godt som det viktigste styringsverktøyet for organisasjonen. Utkastet til strategi er også skrevet på en form og med en verbbruk som flere steder gjør det uklart for en leser om Forskningsrådets mener at deres virksomhet akkurat på dette området ikke trenger videreutvikling/forbedring eller om det faktisk signaliseres et strategisk utviklingsløp i strategiens levetid.

Når det gjelder strategiutkastet utvalgte målområder synes det for oss som de på en god måte dekker de områdene som det er naturlig at Forskningsrådet har fokus på i de kommende årene. Men siden både beskrivelsen under de enkelte målområdene og ikke minst de tilhørende prioriteringene som løftes frem er såpass vage, har vi litt vanskelig for å se at utkastet vil kunne være et tydelig, internt styringsverktøy, bl.a. også for de ulike *porteføljestyrene* som er nedsatt.

Har vi løftet frem de viktigste prioriteringene for å oppnå de endringene som er beskrevet?

Gjennom sin tildeling av forskningsmidler og sin forskningspolitiske rådgivning har Forskningsrådet en betydelig direkte, men også indirekte, innflytelse på utviklingen ved landets forskningsinstitusjoner og derved også på utviklingen i det norske forskningssystemet som sådan. Særlig gjelder dette de norske forskningsinstituttene. Her er Forskningsrådet gitt både et vedtektsfestet strategisk ansvar, og er samtidig gitt hovedansvaret for tildeling av de offentlige FoU-tilskuddene som treffer sektoren.

For SINTEF er det særlig viktig at følgende ansvar og funksjoner håndteres av Forskningsrådet på en god måte:

- utvikle forskningsinstitusjonenes relevans og nytte for både privat og offentlig virksomhet
- stimulere til økt FoU-innsats i næringslivet med økt vekt på forskning, forskningsbasert utvikling og kommersialisering for å bygge langsiktige kunnskaps- og konkurransefortrinn
- oppbygging av ny kunnskap og teknologi som et felles gode på tvers av bedrifter, bransjer og sektorer
- sikre god koordinering med andre virkemiddelaktørers nærliggende virkemidler slik at effektiv nasjonal ressursbruk kan sikres
- bidra til god arbeidsdeling og samarbeid mellom de forskningsutførende sektorene
- ivareta det strategiske ansvaret for instituttsektoren

I lys av dette er det særlig målområdenes beskrivelse og prioriteringer knyttet til følgende som burde fremstå som tydelige utviklingsområder:

Virkemidler og utlysninger som i større grad utløser økt forskningssamarbeid

Utviklingen de senere år indikerer at norsk næringsliv samarbeider mindre med norske og utenlandske forskningsinstitusjoner. Til tross for betydelig vekst i næringslivets egen FoU-innsats og en enda kraftigere vekst i offentlige tilskudd til næringslivets FoU⁷, ser vi at det er næringslivets utviklingsarbeid som øker, mens deres forskningsinnsats viser minimal vekst. Dersom vi skal sikre tilstrekkelige investeringer i utvikling av ny kunnskap, teknologi og forskningsbaserte tjenester rettet mot de samfunnsutfordringene vi står overfor, må Forskningsrådet som den eneste aktøren i det norske virkemiddelapparatet med ansvar for forskning prioritere prosjekter der man forutsetter samarbeid mellom forskningsmiljøer og bedrifter/offentlige aktører. Dette er sett fra vårt ståsted i tråd med den samfunnsøkonomiske begrunnelsen for offentlig støtte til forskning og vil føre til at langsiktige samarbeidsrelasjoner etableres, næringslivets forskningsaktivitet økes, og at ny kunnskap og teknologi spres på tvers av bedrifter, bransjer og sektorer. Offentlige forskningsmidler bør i mindre grad støtte næringslivets utviklingsprosjekter hvor kunnskapsutviklingen primært kommer støttemottakers virksomhet til gode.

Styrket kunnskapsgrunnlag – som forskningspolitisk rådgiver, men også til bevisst bruk i eget arbeid

Forskningsrådet bør styrke sitt kunnskapsgrunnlag om det nasjonale forskningssystemet. Et bredt, faktabasert kunnskapsgrunnlag må ligge til grunn både for en bedret forskningspolitisk rådgivning og for utvikling av Forskningsrådet egen virksomhet, som utvikling og forvaltning av virkemidler, konkrete utlysninger og porteføljestyling. Dette krever at Forskningsrådet i økende grad overvåker, analyserer og deler data om utviklingen innenfor ulike deler av forskningssystemet, og om egne investeringsporteføljer og valg av innretning på disse.

Kompetanse, arbeidsform og transparens (medvirkning)

Norge er tjent med et samlet og kraftfullt forskningsråd med høy tillit. Gitt denne rollen pålegger det Forskningsrådet et stort ansvar både mht. egen kompetanse og innsikt, men også hvordan de arbeider og samarbeider med de forskningsutførende sektorene – og i hvilken grad og hvordan de formidler sine analyser, valg av instrumenter og innretning av utlysninger. Både konsekvensutredninger, dokumentasjon, transparens og medvirkning bør styrkes, noe som vil være avgjørende for kvaliteten i Forskningsrådets forvaltning av egne porteføljer og virkemidler samt

deres legitimitet i forskningssystemet. Dette er spesielt viktig ved innføring av større eller mindre endringer som får konsekvenser for forskningsaktørene og for utvikling innenfor det norske forskningssystemet.

Videreutvikling av porteføljestyling som strategisk styrings- og investeringsverktøy

Forskningsrådet la i 2019 derfor om egen virksomhet til et mer helhetlig styringskonsept – såkalt porteføljestyling – hvor planen var at alle investeringer skulle ses i sammenheng og sikre at de beste og mest relevante prosjektene ble finansiert, og samlet gi en best mulig måloppnåelse. Selv om porteføljestyling kan sies å være en intuitivt riktig strategisk utviklingsvei å gå for Forskningsrådet, mener SINTEF at porteføljestyling som verktøy i Forskningsrådet fortsatt har en vei å gå før man kan si at dette fungerer i tråd med mål og intensjoner bak omleggingen. Gjennomført følgeevaluering, Forskningsrådets egne erfaringer med dette styringsverktøyet, tilbakemeldinger fra både brukere, porteføljestyremedlemmer og -ledere samt innspill fra oppdragsgivende departementer danner til sammen et betydelig kunnskapsgrunnlag.

Dette kunnskapsgrunnlaget bør de kommende årene benyttes for en god videreutvikling av porteføljestyling som strategisk styrings- og investeringsverktøy i Forskningsrådet. Med fjorårets endringer av modellen er en del rammer rundt modellen endret, og nye styrer skal nå starte opp sitt arbeid. Jf. SINTEFs innspill i Forskningsrådets innspillrunde om porteføljestyrimodellen våren 2023 tror vi det blir viktig at Forskningsrådet de kommende årene har et særlig strategisk blikk på videreutvikling av egen porteføljestyling med fokus på:

- styrenes strategiske fagansvar vs investeringsansvar
- balanserte utlysninger for maks samfunnseffekt
- mer åpenhet og dialog i styrenes arbeid
- bruk av relevanskriteriet i søknadsbehandlingen
- bedre kommunikasjon om modellen og styrenes arbeid for å etablere større forståelse for hvordan den virker og hvordan det arbeides innenfor den